

METODOLOŠKO ZNAČENJE ODREĐENJA POJMA FILOZOFIJE ZA HISTORIJU FILOZOFIJE

Diskusija o problemima metodologije historije filozofije koja je »Pregled« započeo člankom Ivana Fočita, a koju je nastavio svojim prilogom Danko Grbić, u četvrtom broju 1954 g. veoma je korisna. Ovaj prilog posvećujemo jednom problemu iz iste oblasti koji je od najvećeg značaja za pravilnu metodološku obradu historije filozofije. Taj problem jeste u tome da se pravilno odredi na koji način historija filozofije određuje svoj predmet kao filozofiju.

Dosadašnja diskusija istakla je jedan stav koji je evidentan, kako u oštavoj dosadašnjoj obradi historije filozofije, tako i u svakoj diskusiji o ovom pitanju. Taj stav nastoji se u tvrdnji da ne može biti nikakve objektivističke, nepristrasne i sl. historije filozofije koja bi imala za cilj da po izvjesnom redu izloži historijski nastale filozofske teorije, nego naprotiv da je historija filozofije samo jedan oblik u kojemu se pojavljuje određeno filozofsko mišljenje i određen filozofski stav. Ona je ustvari provođenje jedne filozofske orijentacije kroz historiju filozofije. Tačnije rečeno, kako je svako ozbiljno filozofiranje napor da se sistematski izloži ovaj predmet, to je smisao historije filozofije, bio i biće, uvijek traženje potvrde za svoje filozofiranje u historiji filozofiranja naroda. Ali da bi se ovaj odnos filozofije koja misli o svojoj historiji i same te historije pobliže odredio, potrebno je odrediti njihovu logičku prirodu, tj. samu nužnost njihovog odnosa u koliko je ona kao evidentna u njima data. Kao najbližu odricu možemo uzeti stav, da kako god nije bilo slobodnog filozofiranja, tj. filozofiranja koje nije bilo na nužan način određeno društvenim determinantsima, tako nije i ne može biti historije filozofije koja nije realizacija određene logičke strukture određenog načina filozofiranja. Dakle metodološki problem ustjek je u ovom ili ovom vidu bio osnovni problem historije filozofije. Ali kako jedna filozofija jeste samo pokušaj da se sistematski realizira jedan misaoni sadržaj, tj. određena

metoda, to i njena historija filozofije jeste samo realizacija toga sadržaja, to metode u cjelini kreiranja filozofije. Ovo je evidentno u svakom dosadašnjem pokušaju realizacije historije filozofije i kao misli i praktično odražavajući znajući kojeg ima određenoje pojma filozofije, kao određenje samog predmeta koji se razvija i realizira u svojoj historiji za historiju filozofije.

Tako je prva sistematska historija filozofije Hegela jedan pokušaj da se cjelokupna historija filozofije protumači kao proces realizacije kategorija Logike u historiji filozofije. Poslije Hegela, a pod njegovim uticajem, nastao je niz historija filozofije na istom principu. Može se reći da to vlada sve do otkrivanja Kanta, kada otkrivaju i drugi principi. Poslije Hegela postalo je jasno da je historija filozofije samo jedan način filozofiranja, te da ona svjesno ili nesvjesno provodi kroz historiju filozofije metodološke principe svaga sistema. Kao primjer takve orijentacije drug Grbić navodi historiju filozofije njemačkog filozofa Wilhelma Willelbanda, koji je svoju historiju filozofije postavio metodski kao ilustraciju razvoja izvjesnih osnovnih filozofskih problema. Takva je napokon i historija filozofije ruske redakcije, koja ide da historiju filozofije prikaže kao razvoj dijalektičkog materijalizma, razvoj, koji se odvija po određenim zakonima nužnosti, od kojih je glavni i jedini ustvari zakon borbe materijalizma i idealizma u historiji filozofije, kao njena pokretača snaga. Nas ova posljednja razvija i ističe, jer bez historiju filozofije pokrenut kao razvoj dijalektičkog materijalizma, dakle polazimo od pretpostavke koja joj je zajednička sa nama. Kratka analiza ustično metodskog postupka sprovođenog u ovoj historiji pokazala nam sve nedostatke kao problem iz pogrebnog i nedovoljnog određenja pojma filozofije za njenu historiju.

Ova historija filozofije realnije se od drugih i ima osnovnim nedostatcima, da ustori, tako pokušavaju da sistematski prikažu

PREGLED

razvoj filozofije ne upoznaju filozofa su osnovnim pitanjem: šta je to filozofija, kako dolazi do formiranja filozofiranja kao posebne vrste kulturni čovjeka o bitu, niti se traže da u samom određenju filozofije potraže neakve pretpostavke za njen određen i sistematski zakoniti razvoj, a koje bi bile uslov svake sistematske njene realizacije. Određivši filozofiju površno, kao društvenu svijest, oni nelogički i nesistematski izvode zaključak da je ta društvena svijest organ društvene borbe klasa, te da kako se društvena borba razvija u historiji, tako se i filozofija kao svijest razvija kroz borbu. Manjka-vost i šablonizam ovakvog postupka odmah pada u oči. U prvom redu filozofija nije time određena u svojoj specifičnosti kao spoznajni proces koji može i mora imati i svoj razvoj, odnosno koji teži da se osamostali kao faktor društvenog razvoja, a na zajedničkoj osnovi sa društvenim odnosom. Zatim se gubi iz vida konkretno određenje svakog datog historiskog načina filozofiranja, kao nužno date spoznaje društvenog bita o sebi, koja baš kao takva (kao spoznaja) ima svoju specifičnu prirodu. Samo kako ispravno primjećuje drug Grifić nije pitanje u tome, da li iz cjelokupnog razvoja filozofije rezultira njeno nužno razlikovanje po nekom osnovnom pitanju, jer je drugo ovaako razlikovati filozofiju kao rezultat njene analize sa određenog spoznajnog stanovišta, a drugo tražiti u filozofiji materijalizam i idealizam kao osnovnu mjeru njene teorijske vrijednosti ili historijske cjelishodnosti. Stoga drug Focht ima pravo kada traži da se svaki šablon ili shema u filozofskom istraživanju odbaci kao nedovoljan.

Za nas se sada postavlja pitanje, da li mi sada, u našoj historijskoj situaciji, sa stanovišta marksističkog načina filozofiranja, možemo odrediti filozofiju tako, da nam sama njena odredba kao predmeta daje mogućnost da njenu historiju realiziramo po metodskom postupku, koji ne samo da će sadržati u sebi ovu osnovnu distinkciju, nego će je i razviti kao konkretno historijsko određenje svake filozofije, imajući u vidu i njen kontinuitet. To pitanje može se formulirati i ovako: da li je marksistička filozofija dala pretpostavke da se historija filozofije razvije sistematski sa stanovišta određenog metoda, a da se nad njom se učini nikakvo nasilje? Nama izgleda da je ovakva formulacija nužna i da je ona rezultat svekolikog iskustva u postavljanju osnova za historiju filozofije. Ali da bi se na ovo pitanje odgovorilo mašno je odrediti pojam filozofije u svem njegovom obimu. Otuda po našem uvjerenju i pristiže ogromni značaj određenja pojma filozofije za njenu historiju. Objasnimo znabo širu našu misao. Jedna od osnovnih zamerki svakom

dosadašnjem pokušaju stvaranja historije filozofije, uostalom činjeniči sa pravom, jeste ta, da je svaka filozofija sa svoga specijalnog gnozeološkog ili nekog drugog stanovišta bila interpretirala historiju filozofije. Osnovni pak nedostatak ovakve interpretacije je upravo i osnovni nedostatak toga stanovišta. Iz priroda ovoga prigovora nužnim načinom proizilazi pitanje koje se može i ovako formulirati: da li je naš način filozofiranja takav opći i integralni rezultat historije teorije koji u sebi sadrži obuhvate sve pozitivne tekovine filozofije, te da li taj način filozofiranja obezbjeđuje sistematsku realizaciju historije filozofije po svojim metodološkim principima. Odatle proizilazi dva zaključka: 1) da je historiju filozofije moguće pisati samo sa stanovišta avestranu i sistematski određeno filozofije, 2) da ako se pođe sa toga stanovišta historija filozofije mora biti zajednički, teoretska realizacija i opravdanje samoga toga stanovišta, dakle kruna određenog sistema filozofiranja. Dakle, pretpostavljamo kao prevaziđene jednostranosti stare filozofije.

Gore formuliranom stavu možemo dodati niz elemenata koji ga opravdavaju. Samo osnovni razlozi za nas moraju biti logičke prirode. No, ovdje su potrebne neke distinkcije koje će nas osigurati od svakog shematizma koji bi vodio ka zatvorenom sistemu. Naime, ne smije se shvatiti da logička priroda određenog načina filozofiranja određuje historiju filozofije na taj način da bi ona bila čisti rezultat, zbir ili izvod razvoja filozofije. Svakako da bi ovaj stav odveo autora u jedan zatvoreni sistem filozofiranja u kojem bi historija filozofije imala za cilj da proizvede određenu filozofiju u njenom čistom vidu, poslije čega ona može ići u smučaj. Time bi se izgubio sav historijski njen značaj. Naprotiv, kako historija filozofije jeste jedan proces koji se razvija, ne na svojoj sopstvenoj osnovi, nego na osnovi određenog načina proizvodnje cjelokupnog života, to ona nije ništa drugo, nego razvoj spoznaje subjekta toga društvenog života o sebi i o svome predmetu — prirodi. Stoga ovaj proces razvoja konstituira sebe samog kao i spoznaju u svakom svom historiskom momentu kao i u cjelini. Ovdje se sada srećemo sa specifičnom određenošću filozofskog načina mišljenja koje postaje samo po sebi predmet te ima svijest o svome razvoju tj. historiju filozofije, ili postavljamo pitanje: šta je filozofija i kakav je njen predmet? Odgovarajući na to pitanje mi određujemo u stvari okvirne mogućeg filozofiranja našega vremena, te nužnim načinom postavljamo metodološke osnove za historiju filozofije. Pokušajmo makar i šturo i nedovoljno odrediti pojam filozofije da bi publici

ODREĐENE TOČKE PRAKTIČNE ZA HISTORIJU FILOZOFIJE

teorijski metodološki značenje takvog jednog određenja za historiju filozofije.

Kao najopćiju i do sada najviše upotrebljavanu definiciju filozofije u savremenosti filozofski mislilaci uvode definiciju, da je filozofija nauka o najopćijim zakonima razvoja prirode, društva i ljudskog mišljenja. Ovakva definicija je svakako opća i apstraktna i ona napušta sama cjelokupnost filozofskog sagledanja svijeta u svim njegovim oblicima, a ne određuje specifičnu osobnost filozofije. Ta osobnost filozofije bila bi u tome da ona sve zakon razvoja, cjelokupnost svijetskog sadržaja posmatra u formi ili određenoj mišljenja, tj. kao zakone mišljenja. Pobiliše određenje, tj. kao zakone mišljenja, tj. da se odredi karakter ljudskoga mišljenja i njegova osobena priroda. Ako bismo dalje išli ovim putem da ispitujemo osobnosti mišljenja, tj. da se pitamo kako dolazi do fenomena sadržajnog i istinitog mišljenja, mi bismo svakako morali ispitati formalnu i sadržajnu strukturu mišljenja, poane koji je obavila filozofija u svojoj dugoj historiji. Kada utvrdimo osnovni zakon fenomena mišljenja, tj. da ono zavisi od svoje realne materijalne osnove, onda nam ono ostaje kao predmet. Tada nam ostaje još i njegova metodološka ili logička analiza, koja ima da pokaže, koji su zakoni po kojima se mišljenje razvija i nastaje fenomen istinitog mišljenja. Dakle, u filozofiji postavljamo pitanje unutarnje prirode mišljenja kao predmeta koji se postavlja samom sebi i u tome procesu konstituira kao određeno logičko mišljenje. Adekvacija ove strukture sa njegovom historijom je prvi zaključak koji se nameće. Samo što ova adekvacija koliko god je identitet, toliko je i razlika. Naime, ona postavlja jedinstvo logičkog momenta i historijskog toka, od kojih se jedan realizira u određenoj historijskoj situaciji i pod određenim teoretskim pretpostavkama kao logički sistem, dok se historija sastoji iz niza momenata i situacija koja svaka za sebe znači samostalan momenat razvoja, određenu historisku i logičku konstituciju i ujedno su konstituirano vezane, jer počivaju na ljudskoj proizvodnoj praksi, koja nije ništa drugo nego osnova i uslov kontinuiteta čovjeka i mišljenja ili sam taj čovjek. Ono što za metodologiju historije filozofije proizilike iz ovih određenja jeste samo to: da se historija filozofije ima posmatrati kao proces razvoja spoznaje u kojemu je svako društvo, svaka određena konkretna historijska situacija nužnim načinom spoznavala na određen i definiran način. Ovdje smo uskočilo apstrahirali od specifičnog razvoja filozofije kao teorije, tj. kontinuiteta problema po liniji njihove logičke veze. U tom aspektu gledana filozofija je kao teorija iznala i svojih osobno-

nosti koje su rezultat prirode i razvoja filozofskog mišljenja same tako i specifičnog odnosa teorije i prakse. Taj odnos nije sada pokazivati samo kao odnos logike i historije, tj. drugostije razuma teorije i prakse, sada bismo mogli problem posvetiti i sa stavovima druge strane toga odnosa, odnosa historije i logike, tj. odnosa prakse i teorije. I ovdje je odnos nužnim načinom samostalan i određen. Naime može se smatrati da teorija ustvari realizira iz historije, da ona služi kao plod teorije te da joj kao unutarnju prirodu, suštinu i princip svoga razvoja ostavlja metodu, određenu svaku razvoja strukturalne prirode. Zato svako pojedino određenje pojma filozofije, a time i metode ne može a da se ne zasniva na analizi historije toga određenja, tj. historije filozofije. Dakle odnos je obostran. Koliko god je nužno za realizaciju historije filozofije odrediti pojam filozofije, toliko je i za određenje pojma filozofije nužno odrediti, odnoscno razviti, realizovati historiju filozofije. Jedno bez drugoga ne može, te je princip jednog i princip drugoga, metoda jednoga i metoda drugoga.

Filozofija nastaje kao društvena potreba, tj. kao potreba da društvo cjelokupnu reprodukciju svoga bića, uslova svoga opstanaka, shvati. Ona je stoga teorija koja obuhvataje cjelokupnost društvene prakse. Međutim, kako je odnos čovjeka prema svome društvenom biću moguć samo ako se to društveno biće pojavljuje u obliku različitim od njega, što je moguće samo u klasnom društvu, to je jasno da je filozofija nastala kao proces otuđenja čovjeka od svoga društvenoga bića, kao posebna vrsta rada. Ona tom svojom posebnosti gubi neposredan odnos prema predmetnosti, iako je njena osnovna intencija spoznati predmet. Otuda filozofija nosi u sebi u svome primarnom stavu jednu osnovnu suprotnost, koja je jedan od osnovnih principa njenog razvoja. Ta suprotnost se sastoji u tome što filozofija ne može svoj predmet, društveno biće, shvatiti neposredno kao historisku praksu, nego kao posmatra kao praksu mišljenja neposredno. Teorija se odvaja od prakse, a idealizam postaje osnovni oblik filozofiranja, tj. razvijanja djelatne strane ljudskog mišljenja.

Kada su date, pak, pretpostavke da se cjelokupnosti historijske prakse razvija i revolucionira, tj. postavi na nov način, tada je određena teorija koja taj proces spoznavno oblikuje nužna, ali je ona ujedno i negacija teorije kao posebne prakse, ona je sama smisao prakse, jedinstvo teorije i prakse.

Ako je sa dijalektikom date takva teorija, onda su za metodologiju historije filozofije mogući slijedeći izvodi:

1) Historija filozofije ne može se rekonstruirati, niti se o njoj može govoriti izvan određenih, općih integracijskih teorija, čiji je ova duša i ona njena historijska realizacija.

2) Nauka takva ona je vezana za odgovarajući predmet, ili određeno područje.

3) Kako određenja ovog predmeta pripisivanja zamisao jedne metode integracije i konstitucije razvoja, čiji je samo jedan vid, iako apstraktan, borba, to je ova metoda nužnim načinom i metoda kojom se jedinstven pravilno i adekvatno razvijati i raspraviti historija filozofije.

Općeniti predmeti ove metode realizacije historije filozofije jesu: njene teorijske zadatke i potpunost metodološkog zaključka, te integracija njenog filozofskog misla u određenoj historijskoj pretpostavi.

Zajednički smo ovom prilikom jasno pokazali diskusiju da se veže za izvjesna pozicijna određenja, iako smo svjesni da su pokušaji provedeni ovdje štari i neodgovorni. To smo radili sa uvjerenjem da će to pomoći diskusiji da nađe stvaralački okvir i da izbjegne apstraktnost.

MUHAMED FILIPOVIĆ

DOPIŠIVANJE KAO ZNAČAJNA POTREBA STANOVNIŠTVA

Obična pisma i dopisnice putem pošte, ili na neki bilo drugi način, predstavljaju jednu od najbrojnijih i najvažnijih veza među ljudima. Ove vrste poštanskih pošiljaka stalno se umnožavaju sa porastom stanovništva.

Međusobno dopisivanje sigurno prelazi polovinu ukupnog broja svih pismonosnih pošiljaka i u njemu % do % opada sa privatno dopisivanje, a ostatak na službeno-poslovnu preporuku.

Ukupni broj pismonosnih pošiljaka pojedinih država, uključujući u Svjetskom poštanskom savezu, sa sedištem u Bernu — Švajcarska, tako lupo i verno karakteriše stanje pismenosti, pa i sam kulturno-prosvjetni nivo stanovništva svake od tih država.

Svjetski promet pismonosnih pošiljaka još 1953 g. prelazio je iznos od 75 milijardi komada, ili 600 milijardi slova, a satelitskih zemalja i Kina, koje upravo ne objavljuju podatke o ovom prometu za prošle nekoliko godina. Ako se njihovoj sredini čovečanstva doda samo trećina drugog svjetskog prometa, onda on prelazi 100 milijardi komada u ukupnom svetu godišnje. Tu je naravno uključena pored drugog i ogromna masa i fizička energija o kojoj se i ne vodi nikakvog računa, jer se radi o neophodnoj potrebi za zahtevima svoje vrste.

Prema prvoj skali težine od samo 20 grama za pismonosne pošiljke, ovaj silni promet treba da prenese po svetu oko 3000 vagona, ili 100 kompozicija vozova sa 20 vagona svaki, kroz jednu godinu, odnosno 3 vagona na dan (80 tona težine).

U svjetskom proseku dolje bi oko 40 pismonosnih pošiljaka na jednog stanovnika. Po ope-

ću naše zemlje — savezni se promet bio pogođen iznad svjetskog do 46,1 pošiljaka na jednog stanovnika (u 1950 g.). Isti je slučaj i sa republikom (NRBIH) prosekom štovi sa izletom od 36,2 do 16,5 pošiljaka po stanovniku godišnje, jer se učešće FNRJ u svjetskom prometu pismonosnih pošiljaka pomerilo od 1, do 0,5%, a u njemu učešće NRBIH (u procentu, FNRJ) od 78 na 46 miliona komada, ili oko 10%.

Kako je do pada ovog prometa kod nas došlo odjednom i iako taj pad nije još sigurno zastavljen zbog relativno skupo poštarine za te obične pošiljke — sadašnje stanje dopisivanja našeg stanovništva ne treba smatrati pravim odrazom stvarnih potreba, a još manje nekim tačnijim odrazom pismenosti (i onoga što je u vezi sa njom, Normalnom stanju našeg prometa pismonosnih pošiljaka odgovarao bi, iako po svemu izgleda tek dvostruki iznos sadašnjega broja privatnih prostih pisama i dopisnica putem pošte.

Iz ovoga jasno proizilazi kako mnogo treba poklanjati pažnje dopisivanju i kao najbitnijoj vezi stanovništva i kao njegovoj kulturno-privrednoj potrebi od životne važnosti. To je činjeno od najstarijih pisama na glavnim rečima, ili na tablicama od lovača, sve do današnjih tehnički i umjetnički opremljenih pisama. Pismu su poverene toliko misli, osećaji, želje, nade itd., pa ono zaslužuje našu eventuelnu pažnju. A za postignuće cilja upotrebe svakog pisma najbitnije je potpuno i čitko adresiranje — namoljavanje pošiljke na primatelja sa podacima i o pošiljocu, radi eventualnog vraćanja).

M. FILIPOVIĆ